

הלכות פסח סימן תפג תפג

אחריו פלוג: הגה *ומי שאין לו שני הלילות (ז) רק שלש מצות, וברך ליל ראשון 'המוציא' ויעל אכילת מצה וכן הכריכה הכל (ה) מן הפרוקה, (ג) (ט) ושתי השלמות לליל שני (אברהם ב"ש אבן ירח):

תפג דין מי שאין לו יין, ובו סעיף אחר:

א מי שאין לו (א) *מי שאין לו (ב) ליל-פסח מקדש על הפת, שמברך 'המוציא' (ג) (ב) *ובוצע (ג) ומניח בסוף פסח

שערי תשובה

שאלה כ"י בנותם לומר דאפלו תיקא שיש לל' א' קביעה טלום בסנה בחמת סעודת וא"צ לשאל את המקום מדבריו בדרך שאלה רק בדרך שתמות, מי"ט עכ"ל פלג משפטים יחוד בכל חסנה ומכוח דהוא בשאלה, נע"כ"ס אין הקרח מיל"י לומר דהנהגה שהיה משי"ט פלאן וליהא דמי ולא ללם קרינן בה אלא אף פחות מש"ט איבא לפלוגי בין פרוסה שאינו שלו לפירוקה שלו, וצ"ע, ועוד, וז"ל לעצן פחות מש"ט שנה גול, וד"ס אסור מן החורף כמבאר בח"מ סימן שמה, וז"ל פון דסו"ת לה למנהג משילא דקרו ש"ט גבה, אלא דיל דכ"ן דלגבי הנגל אינו ש"ט אין לו דין גול ש"ט ועין בב"ק ד' מה, וז"ל דאין לו דין ש"ט כמדת הטענה כ"ן קמעות לאו למנות נהגו, וקמ"ס י"ל דאע"ג דלא קרוי נהגה מי"ט יש לו דין ש"ט, ועין בישיב סבוכס פ"ב ש"ט אב"ד האמרינן דהוי ש"ט משום פרוסה לעצמא, ע"ש ובג"מ, וקצוות, ואמנם יותר נראה ודאי דהיה מנהג של מצה הנה של הפקר ואין לטום א' מקב זכות בו, וכן"ג נראה פשוט שפי' שפ"ד לפרות תפא, וק"ו מקבר שבמסמך שהיה ק"ס פתח"ק הוא יוצא לעצמו, וכדאמרינן פ"ב לקט שכתב ופאה הפח לפניהם והם יבאו, וכן כמשנה פ"ד דסנה אפלו צ"ט אמרינן לחלק בו, וכן ק"ל בס"ף ב"ק שכתב לומר

באר הגולה

וכן האפיקומן בס"פ מ"פעה ¹¹¹, בן מתבאר מדברי ש"י וכן דעת הגר"י וד"ר אדם וכן נעזר בפר"ק נד"ס: * מי שאין לו שני הלילות רק שלש מצות (כו'). עין באל"ה רבה שמצד דאפשר ודפוסקים קרוי בשאין לו אלא שלש מצות שמורות לבד, אבל מצות שלנו כלם מקרי שמורות ונדחם שמורות משעת לישנה, יש לו לקח בלילה שניה משאר מצות, וכתב הפר"מגדים על זה: וצ"ע ע"ן קצת, כי משמע שמצות מצוה שיוצא י"ד הוכה צריך שיאמר בעת שניה 'הריני עושה לשם מצוה לצאת בה ידי הוכה', ובד"ע במחשבה ס"י, ומצות שלנו אף על"פ שנועשה על י"ד גדול כן דעת ומשפ"ת מהמ"ן אין צע"ה לצאת בה ידי הוכה ¹¹², אם לא שיאמר תחלה כל מה שאנו עושה תהא לשום מצוה לצאת בה ידי הוכה ¹¹³, וצ"ע ע"ן, עד כאן ולשו"ת, וצ"ע נראה לעניות דעתי דבנה יותר טוב שישאיר מצוה אחת מן השלשה לליל שני כדי שיקיים בה מצוה עשה דאכילת מצה וגם על אפיקומן, ומשום לחס"ממשנה אחר, טעם אחרת שאינה שמונה ¹¹⁴:

* ובוצע. עין במגן אברהם שכתב והסכימו עמו כמה אחרונים, הנחלת יצ"י והגה"ש שלום והגור"ן דבריו המזכיר לקחוים מדברי הר"י, וד"ר א"ל לשיטתו דסב"א לה דאין צריך להניח על הסדר כי אם שתי מצות, וצ"ע אף דבעל"טא בשמקדש בשבת יום-טוב על הפח לא יפירם הפת עד שגמר הקדוש, הכא דקריה דחטא לחם עני ומה דרכו של עני בפרוקה, לכן בוצע קום תקדוש, ורק בשעת 'המוציא' טוב שיהיו שניהם כפי שיקיים בזה לחס"משנה [וגם זה אינו לעפ"ה, דמזכיר בסוד סימן תעה], אבל לדין ונהגין לסדר הסדר על שלש מצות גדלעיל בסימן תע"ד ע"ד, פורסין המצה האמצעית לשתיים בתחלת הסדר והעליונה לא יבצע עד לאחר ברכת אכילת מצה, וכן משמע בבאור הגר"א שדברי המחבר הוא רק

באר היטב

מן א"כ צריך לקדש על המצה תחלה ואח"כ יאכל תבשילו, מ"א: (ג) וכו', ומ"מ אם יכול לשיד פרוסה קטנה לשיר וגיחפה בין ב' השלמות, ואם אין מספיק לו בלילה הראשונה פאחד יקח פרוסה מן השני ויבצע בליל שני על תפא ופלגא, מ"א, ע"ש, ועין ח"י:

(ה) י"ן. ע"ל סימן תכ"ט ט"ק טו דאם אין לו יין ויוצא בפי"צמוקים אם יש פסח לחלוותי כשמעצין אותן, ע"ש, וכתב המ"א: ג"ל דמי שאין לו אלא כוס א' יקח אותו לקדוש, וגם לש"ל שנים יקח אותם לקדוש ולבחה"ו, ואם יש לו שלשה יצוה פהם שלש פוסות ראשונות, ע"ש, ודחי"י כתב: ול"נ דאם הוא בליל ראשון ויש לו רק שני כוסות יקח כוס א' על ליל שני, ע"ש, ודוקא בשאין לו אלא ב' כוסות, אבל אם יש לו ר' כוסות לבד צריך לטל פלם בליל ראשון כמש"ל סימן תכ"ט טו, ע"ש, וכ"כ בתשובתו שבת"ע"קב ח"ב סימן י"ד, ע"ש: (ג) ובוצע. דהיינו שפפרים תחלה

משנה ברורה

'המוציא' ויעל אכילת מצה, וכוונת אחר יאכלה אחר גמר סעודתו לשם אפיקומן. וחולה (ה) שאינו יכול לאכל רק בנות, או מי שאין לו שום מצה רק בנות, יאכל תבשילו בלא 'המוציא', ואחר סעודתו יברך 'המוציא' ויעל אכילת מצה ויאכל אותו בנות; אבל אם אין לו בס"פ יין, א"כ צריך לקדש על המצה תחלה ואחר כך יאכל תבשילו: (ז) רק שלש מצות, דאם היה לו ארבעה היה מסתפק ביום הראשון משינים, ושנים לליל שני: (ח) מן הפרוקה. שפרס מקנה כבר בנות לאפיקומן: (ט) ושתי השלמות לליל שני, משום לחס"משנה. (ו) יש מאחרונים שכתבו, שבה לא יבצע פרוסה לאפיקומן בליל שני עד לאחר ברכת 'המוציא' ק"ס ברכת יעל אכילת מצה, כדי שברך 'המוציא' על לחס"משנה שלמות, ויעל אכילת מצה וברך על הפרוקה, שהפרוקה היא לקח עני ¹¹⁰, כתב מגן אברהם: אם אפשר לו לשיד בליל ראשון פרוסה קטנה של בנות ישיר, וגיחפה בליל שני בין שתי השלמות, כדי שיהיה לו לחס"משנה מלבד הפרוקה שמברך עליה יעל אכילת מצה, כמו שנתבאר בסימן תע"ג, וכן לתפ"ק, אם אין מספיק לו ללילה הראשונה אחת לכל בני ביתו, יקח פרוסה מן השניה וישאיר מצוה אחת וקציה לליל שניה, דכ"ן שהוא שעת הדחק יכול לסמוך על הפרוקה דסב"א להו דבליל-קטח סגי לבתולה בפרוקה, וברך 'המוציא' ויעל אכילת מצה על הפרוקה שעל-גבי השלמה ומהשלמה יצוה בריכה והאפיקומן:

א מי שאין לו יין, הינו שאין לו כלל, אבל אם יש לו יין (ה) אפלו רק על כוס אחד ונהיה הדין שאר משקין אם הוא חסר-מדינה, לפי מה שמפיק הרמ"א בהג"ה, קדש עליו ולא יקדש על הפת, (ג) אף אם דרכו בשארי שבתות ויום-טוב לקדש על הפרה, מפל מקום בלילה זה, בשאקנו חכמים ארבע פוסות תקנו לקדש על המזן ולא על הפת, ואם יש לו שני כוסות ¹¹¹, קדש על הראשון ואחר-כך יאמר ההגדה בלא כוס, (ג) והכפת-המזון וברך (ד) על כוס השני ¹¹², ויצא בזה גם דעת הנ"ש אומרים בסימן קפ"ב דסב"א להו דכפת-המזון טעונה כוס, ואם יש לו שלש כוסות, מקדש על אהר, ואומר הגדה על אהר וכפת-המזון על אהר, ודחי הלל שאחר בכת-המזון יאמר בלא כוס ¹¹³: (ב) ובוצע. עין בבאור הגולה: (ג) ומניח

שער היציון

(ה) מגן אברהם וש"א, וכתב הגר"י שייאכל בלי גטילת תי"ס ¹¹⁰, ותנו משום דלא ברינא אם פחות מכביצה צריך גטילה, עין לעיל בסימן קנה: (ו) הגר"י וכן כנה לתרץ קשת החק"י ¹¹¹: (ה) מגן אברהם וש"א: (ג) אחרונים: (ג) מגן אברהם ומאמר-טורכי ותג"ו [ואף שלכאורה משמע מדברי רבנו הנגאל בסימן תער המוכח בש"ד, דאם יש לו רק שני כוסות מוטב יותר שקדש על כוס אחד וכוס השני יברך עליו אחר 'אל ישראל', ויברר העיר זה ספר-מקדים, עין במאמר-מדברי שלי"ב ¹¹²]: (ד) אף שדעת החק"י שקב דמוטב יותר שישים הפוס שני ללילה שניה כמו גבי מצה ¹¹³, לא העסקתיו, דאל"ה רבה דחא ראיתי ודעהו כהמגן אברהם ¹¹⁴: גם הגר"י תעתיק כהמגן אברהם:

הלכות פסח סימן תפג

ביאורים ומוספים

ישאר בפיו טעמה של מצה השמורה משעת לישנה, שהיא כשרה מעיקר הדין.

[ביה"ל ד"ה מו]

אין נצטוו לצאת פה ידי חובה⁽¹²⁾ וכו', ק"ל מה שצ"ע ומה שיש לומר מזה לצאת פה ידי חובה⁽¹³⁾.

12) ובנדון אם אפשר להכשיר מצות אלו מטעם שכתמא לשמה כמו שמצינו לגבי קרשים, כתב בביה"ל לעיל (סי' חס ס"א ד"ה א"ק) שנהלקו ראשונים אם גם במצה אומרים שכל שעושה אותה לצורך פסח מן הסתם עושה לשם מצוה, או שדוקא בקרשים אומרים כן, לפי שהוקדשו מתחילה לשם קרבן מסויים, ולכן יש לתלות שגם בעת העבודה עובד לשמו, אבל במצה אינו מועיל אלא אם כן יחשוב שעשייתו היא לשם מצת מצוה (ולכתחילה יאמר כן בפירוש).

13) ומה שמבואר בדבריו שמועיל לומר יהיה בלשון עתיד, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' חס ס"א ד"ה וקט"ז).

[ביה"ל ט"ו]

ומשום ל"מ'שק"ה יצונו מזה אחרת שאינה שמוקדשת⁽¹⁴⁾.

14) ומה שמצטרפת המצה שאינה שמורה לחם משנה, אף על פי שאין היא ממין לחם שאוכל בסעודה זו, ביאר הגר"ש אריעריבך (ששי"ב פניה הע' מד) שרק למצות מצה אין היא ראויה, אבל מי"מ מותרת היא באכילה, ולכן אפשר לקיים בה לחם משנה.

ומי שרצה לאכול מהמצה שאינה שמורה, יזהר עד אחר שיאכל כשיעור מהמצה השמורה שלא לאכול יחד עמה מהמצה שאינה שמורה, משום שטעם המצה של רשות יבטל את טעם מצת המצוה (וכמבואר במשני"ב לעיל (סי' תעה ס"ק טו). לענין מרור ומצה).

סימן תפג

דין מי שאין לו יין

[משני"ב ס"ק א]

הינו שאין לו כלל⁽¹⁾ וכו', אף אם נדבקו בשאר עבדות ויוס-טוב לקדש על הפת⁽²⁾ וכו', נאם יש לו שני כוסות⁽³⁾ וכו', ובכרת המזון יברך על כוס השני⁽⁴⁾ וכו', ונחצי הלל שאחר בכרת המזון יאמר בלא כוס⁽⁵⁾.

1) ואם חל ליל הסדר במצאי שבת, ואין לו אלא יחמר מדינה ופת, נקט הרמ"א לעיל (סי' רצו ט"ב) לענין יום טוב שחל להיות במצאי שבת, שיכול לעשות הן את הקידוש והן את ההבדלה על הפת, ובטעם הדבר כתב המשני"ב שם (סי' יד-טו). שאף על פי שאין מברילים על הפת, מי"מ כיון שהרבה ראשונים סוברים שאין מקדשים על יחמר מדינה, לכן באופן זה שהוא מקדש על הפת, יכול גם להבריל על הפת אגב הקידוש שהוא עיקר, אך לכתחילה, כתב שם שיש לדקדק ולחפש אחר יין, גם אם הפת חביבה עליו יותר מייק, משום שלדעת כמה מגדולי הראשונים אפילו ביום טוב שחל במצאי שבת אין מברילים על הפת.

2) היינו מי שהפת חביבה עליו יותר מדין, וכפי שכתב לעיל (סי' ערב ס"ק לב) שלדעת הרא"ש ושאר הפוסקים שנהוגים כמותם, רשאי הוא לקדש על הפת גם בשיש לו יין.

3) ואם יש לו מעט יין ולשאר הכוסות יש לו משקה מעיד נשכתב הרמ"א להלן שהוא כשר לארבע כוסות אם אין לו יין, כתב הערוך השלחן (סי' א) שקידוש על היין קודם לכולם, ואחריו כוס של ברכת המזון, ואחריו הכוס שלאחר ההגדה.

המשך במילואים עמוד 38

[משני"ב ס"ק ו]

והולה שאינו יכול ללכל רק פניה⁽⁶⁾.

6) ואם אינו יכול לאכול (או שאין לו) שיעור כזית מצה, כתב המנחת חינוך (מצוה י אות ב) שנחלקו אחרונים אם חייב מהתורה לאכול מצה פחות מכשיעור (אם דומה בזה לאיסורים שבהם חצי שיעור אסור מהתורה), וכן הן בזה בשו"ת אור לציון (ח"ג פט"ז תשובה טו), האם פטור הוא מלאכול מצה כלל כיון שהוא פחות מכשיעור, או שעליו לאכול כפי מה שיוכל, וכתב שצריך הוא לאכול כל מה שיוכל, ומי"מ אם יודמן לו לאחר מכן לאכול כשיעור, חייב לחזור ולאכול כזית.

[שעה"צ ס"ק ה]

וקטב הגר"ז שאיך עלי נטילת ידים⁽⁷⁾.

7) היינו שישול ידיו בלא ברכה (כמבואר בשו"ע הרב (סי' ג), ודבריו השו"ע לעיל (סי' קנח ט"ב) שהאוכל פת פחות מכביצה ישול ידיו בלא ברכה, ובטעם הדבר כתב המשני"ב שם (סי' ט), שספק הוא אם תיקנו נטילת ידים אף אם אוכל רק כזית, כשם שלענין ברכת המזון חשובה אכילה בשיעור זה, או שתקנו דוקא אם אוכל כביצה שהוא שיעור קבלת טמאה.

[משני"ב ס"ק ח]

שפ"ס מפנה פ"ב פניית ל"פיקוק⁽⁸⁾.

8) ומשמע מדבריו שחובה את המצה כשאר השנים עוד לפני ברכת המוציא, ונמצא שדין לחם משנה מתקיים בשתי המצות השלמות, אף שאינו אוכל אלא מן המצה הפרוסה [ראה ששי"ב פניה הע' פד]. ואם כן הוא דלא כמו שכתב הפמ"ג (סי' תעה משב"ז ס"ק ה), שבאופן זה גם בלילה הראשון אין חוצים את המצה אלא לאחר ברכת המוציא, כיון שהמנהג לחצות את המצה קודם יבוא לחמא עניא לא החזיר כלל בתלמוד, ועדיף לקיים חובת לחם משנה, ומשמע שדין לחם משנה אינו מתקיים אלא בפת שממנה אוכלים (והוסיף הפמ"ג שם שזו גם כוונת הרמ"א בא"ן).

[משני"ב ס"ק ט]

7) ויש לזכור מזה יברך על הפרוסה, שהפרוסה היא לחם עניי⁽⁹⁾.
9) והוסיף השו"ע הרב (סי' ד) שכזית אחד יאכל מהפרוסה וכו' יצא ידי חובת מצה, וכזית אחד יאכל מהמצה שנתרה עלימה כיון שעליה בירך המוציא, וכזית סוף בכריכה עם מרור יאכל גם כן מהשלימה ולא מהפרוסה, ובטעם הדבר ביאר, שיש אומרים שגם ברכת המוציא היא על הפרוסה [ראה טור סוף סי' תעה, בשם הר"ף], נמצא שלדבריהם הרי עדיין לא קיים שום מצוה במצה השלימה, ולכתחילה יש לקיים בכל מצה מצוה אחת.

[שעה"צ ס"ק ו]

וכן פנה לר"ז קשיית התקיעות⁽¹⁰⁾.

10) שהקשה (סי' ד), כיון שעליו לחצות מצה בלילה השני כדי שיוכל לברך המוציא ועל אכילת מצה על פרוסה ושלימה, שדאי המצוה מן המובחר (כאמור בגמרא (ברכות לט. ב) הכל מודים בפסח שמנחת פרוסה בתוך שלמה ובוצע), אם כן לבאורה עדיף לקיים גם בלילה הראשון מצוה מן המובחר, שיברך המוציא על מצה אחת ועל אכילת מצה על פרוסה ממנה אחרת, וכך ישאר לו מצה ומחצה ללילה השני.

[ביה"ל ד"ה מצוה]

וכן הוסיקונו ג"כ ממה ז"ל⁽¹¹⁾.

11) ואף שבגמרא הסעודה לא ישאר בפיו טעם מצה השמורה משעת קצירתה, כתב השו"ע הרב (סי' ב) שמי"מ מוטב שהכרכה בתחילת הסעודה תהיה על מצה השמורה משעת קצירתה, ויאכלנה אז לתיאבון, וגם יאכלנה קודם אכילת המרור, ובסוף הסעודה על כל פנים

הלבנות פסח סימן תעט תפ

המשך מעמוד פט

ואף על פי שאומרו כישיבה דרך הסיבה חירות, מינו כתב הבאר היטב (סוף סי' תעג) בשם השליה שלא יסב מטעם זה, משום שצריך לאומרו באימה ויראה, וכן כתב השו"ע הרב (סי' תעג סמ"ח). וכן לענין אמירת ההגדה כתב המשגיב לעיל (שם סי' עא) שלא יאמרנה בהסיבה אלא באימה ויראה.

[משגיב סי' ג]

ע"ד י"על נקרות כ"ל(4).

(4) ובטעם הדבר שבליל הסדר אומרים הלל זה שיש בו עשרים וששה פעמים יכו לעולם הסדר, כתב הערוך השלחן (סי' ב), שהם כנגד עשרים וששה הדורות שמבריא העולם ועד מתן תורה שאותם זן הקב"ה בחסדו, לכן מוזכרים זאת בפסח שהוא הזמן שבו נכנסו תחת כנפי השכינה והבטיחנו הקב"ה שלא יעובדו לעולם.

סי' תכב) שאוחז את הכוס בידו, וכן נהג הגר"ח סולאוויצ'יק (הגדת מבית לוי, קובץ הוספות הלבנות הלל), ומשום שכיון שתיקנו חז"ל לומר את ההלל על כוס זו, הרי היא כנס של ברכה שצריך להחזיקה בידו בשעת הברכה, וכן נהג הגר"י קניבסקי (הגדה של פסח על פי פסקיו הע' 788). מאידך, דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' לד) שאין מחזיקים את הכוס, וכן נהג הגר"ש אריעברך (שלמו מועד פע"ח הע' 231).

(3) טעם נוסף כתב לעיל (סי' תכב סי' כח), שהרי מחלקים את אמירת ההלל לשתיים, חלקו הראשון קוראים קודם הסעודה ואת חלקו השני לאחריה, ולכן לא הטיחו אותו לעמוד פעמיים, ובטעם הדבר שמתחילים את ההלל, כתב הפמ"ג (סי' תפ א"א סי' א) שחלקו של ההלל שקודם הסעודה עוסק בענין יציאת מצרים כמו ענינה של ההגדה, וחלקו האחר שאומרים אחרי הסעודה עוסק בשאר הגאולות ובענין הגאולה העתידה.

הלבנות פסח סימן תפב תפג

המשך מעמוד 180

[שע"צ סי' ד]

שנייה הפס' שני ללילה שנה כמו פני מע"ז) וכו', קאלה נכה פסח קאלהו (דעתו קהפגן אבן קם).

(7) שכתב הרמ"א לעיל (סי' תפב סי' א) שמי שאין לו אלא שלש מצות שמורות, אינו משתמש אלא באחת מהן בלילה הראשון, ומניח שתיים מהן ללילה השני, וביאר המשגיב שם (סי' ט), שהוא כרו שיהיה לו בלילה השני לחם משנה.

(8) וכן כן חוץ לארץ שאין לו אלא ארבע כוסות, כתב במשגיב לעיל (סי' תעב סי' מא) שיקח את כולן ללילה הראשון, ולא ישאיר שתיים מהן לקידוש וברכת המזון של הלילה השני, ובטעם הדבר כתב המג"א שם (סי' יד), שבקיאם אנו בקביעות החדש ויריעים שהיום הראשון הוא קדוש והשני חול, ואם כן הלילה הראשון הוא עיקר, ואין נהגים ביזם השני קודש אלא כרו שלא לזלזל במנהג אבותינו (וראה במג"א שם טעמים נוספים).

ובטעם החילוק שבין שלש המצות לבין ארבע הכוסות, כתב הא"ר (סי' א) שלענין מצה די מן הדין במצה אחת, ואת המצות הנוספות אין נוטלים אלא לזכר בעלמא, מה שאין כן בארבע הכוסות, שכל אחת מהן חלק מהמצוה, ולכן בלילה הראשון ישתה את כולן, שהרי עליו לקיים את המצוה בכל מה שיוכל.

(4) ואף שאין מעבירין על המצוות, ודויה ראוי שעל הכוס השניה יאמר את ההגדה, כתב השו"ע הרב (ס"ה) שכיון שתיקנו חכמים בלילה זה כוס להגדה וכוס לברכת המזון, ושתי כוסות הללו שקולות הן, ששתיהן מתקנת חכמים בלילה זה, אם כן כשלא נשארה לו אלא כוס אחת, ראוי יותר לברך עליה ברכת המזון, שאף בלא תקנה זו יש אומרים שכרכת המזון טענה כוס אפילו ביוחד.

(5) ובטעם הדבר שאומר על הכוס השלישית את ההגדה ואינו מניחה להלל שלאחר ברכת המזון, כתבו השו"ע הרב (סי' ט) והמחצה"ש (הקדמה לסימן) לפי שאין מעבירין על המצוות, והוסיף המחצה"ש, שעיקר המצוה בלילה זה היא ההגדה, ולכן ראוי לאומרה על הכוס.

[שע"צ סי' ה]

ע"ד קמאמר קר"ב שישב (ה'6).

(6) וכתב (סי' א), שאף שלכאורה מדיק מדברי הרי"ה שכשאין לו יין אלא לשתי כוסות יברך על הגפן אחר הכוס השניה, ומשמע שאומר על כוס זו את ההגדה אינו מניחה לברכת המזון, מינו אין זה אלא כשהיה סבור שיהיה לו עוד יין לכוס נוספת, אבל כשאין לו אלא ב' כוסות, מדה הרי"ה שיניח את הכוס השניה לברכת המזון.

הלכות פסח סימן תפג תפד

ביאורים ומוספים

(משנ"ב ס"ק ג)

וכפי' ידיו עליהם.

9) ובשעה שנוברך המוציא, כתב השו"ע לעיל (סי' קסו ס"ד) שיתן עליו את שתי ידיו, כיון שעשר האצבעות הן כנגד עשר מצוות התלויות בפת נוראה שם טעמים נוספים.

והנחשה קידוש על הפת, ודאי צריך ליטול את ידיו קודם הקידוש, כמבואר במשנ"ב לעיל (סי' רע"א ס"ק ס"א).

(משנ"ב ס"ק ד)

דבר שפושטין פתחת הפתקל אין מקבץ עליהם⁽¹⁰⁾.

10) וכן כתב לעיל (סי' קע"ד ס"ק ל"ט), שפירות הבאים להמשיך את תאות האכילה אינם טעונים ברכה בתוך הסעודה, ואין דינם כשאר פירות שבתוך הסעודה שטעמים ברכה. ודבר זה משמע מדברי הביה"ל לעיל (סי' קע"ב ס"ב ד"ה טעמים) שתלוי בכל אדם ואדם, שאם אוכלו כדי לעורר את התיאבון הרי הוא פטור מברכה, ואם אוכלו כקניוח סעודה חייב לברך עליו, וכן לענין שתיית יי"ש בתחילת הסעודה, שאז אינו בא לעורר תאות המאכל כל כך [ובאופן זה ראו לברך עליו], נקט בשו"ע לעיל (סי' קע"ד ס"ק מ"ב) בשם הכנסת אדם, שתלוי הדבר בטבע האדם, שאם מתכוין לשתותו כדי לעורר את התיאבון, הרי זה פטור מברכה.

(משנ"ב ס"ק ה)

ואם לאו, מקבץ עליהם בורח פרי האדמה⁽¹¹⁾.

11) ואף שלענין מרור כתב בביה"ל לעיל (סי' תע"ג ס"ו ד"ה ואינו) שלדעת הנ"ר נחשב הוא כדברים הבאים בתוך הסעודה ואין צריך לברך עליו, מי"מ בכרפס, כיון שאינו נאכל בתוך הסעודה אלא במקרה, יתכן שאין דינו כמרור, ופטור מברכת המוציא רק אם בא להמשיך תאות המאכל.

(משנ"ב ס"ק ו)

ומקבץ על הפת⁽¹²⁾.

12) ובטעם הדבר שאינו אוכל את המרור קודם ההגדה, מיד לאחר אכילת המצה, כתב השו"ע הרב (ס"ב) שמן הדין אין לאכול את המצה ואת המרור קודם ההגדה, שהרי בצווי על ההגדה נאמר 'בעבור זה עשה ה' לי', ודרשו חכמים 'בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך', ואם כבר אכל מהם, שוב אין ראי' לומר 'בעבור זה', ומי"מ מצה חייב לאכול קודם ההגדה, כיון שצריך לקדש על הפת, ולהמתין מלקדש עד אחר ההגדה אינו יכול, שהרי צריך הוא לאכול את הכרפס קודם ההגדה, ואסור לטעום כלום קודם הקידוש.

(משנ"ב ס"ק ז)

שאין צריף לקבץ שנית על הפת, אף על גב דהפסיק הרבה באמירת הנהגה⁽¹³⁾.

13) וכמו שכתב לעיל (סי' קפ"ד ס"ק י"ז) ובביה"ל (סי' קצ"א ס"א ד"ה אחר), שדעת הרבה אחרונים שכל שלא הסיח דעתו ממהאכילה או מהשתיה, לא נתבטלה הכרעה הראשונה, ואפילו שהחל כל היום.

(משנ"ב ס"ק ח)

עין לעיל בסימן תס"ו סעיף ח בהנהגה⁽¹⁴⁾.

14) שם כתב הרמ"א שיש המחמירים שלא לאכול בפסח רבש על גוים, וביאר המשנ"ב שם (סי' כ"ד) שהוא משום שהגוים לערב בו סולת

לתותה. ומי"מ לענין רבש שמביאים בחביות מן הכוורת, כתב הרמ"א שם שמתנים בו היתר, וביאר המשנ"ב שם (סי' כ"ד), שהואיל ועדין מעורבת בו שעה בעין, אין דרך לזיפו ולערב בו סולת, ולכן מותר לעשות ממנו משקה אפילו בפסח עצמו, אם אין לו משקה אחר.

ולענין רבש המובא בבליים קטנים, שאין בו שעה, כתב המשנ"ב (שם) שדרך הגוים לערב בו קמה, ולכן אסור לאכול או לעשות ממנו משקה בפסח. ולעשות ממנו משקה קודם הפסח, כתב (שם) שאף שיש שמחמירים בזה, משום שמצוי שמערבים בו הרבה קמה עד שאין בתערובת המים שישים כנגדו לכסלו, מי"מ למעשה נוהגים להקל בדבר קודם הפסח, משום שתולים שהקמה בטל בשישים נאלא אם כן ידוע שהדרך באותו מקום לערב בו הרבה קמה]. והוסיף, שהמחמיר שלא לעשות משקה אלא מדבש הבא בחבית עם השעה, תבא עליו ברכה.

(משנ"ב ס"ק י"א)

אם הוא הקרמיקינה⁽¹⁵⁾ וכו', ונאפשר עוד, דאם שתת רב הקמון לאקרין או עפ"ל-טראג⁽¹⁶⁾.

15) ובגדר חמר מדינה, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' רצ"ו ס"ק ט"ו).

16) ולענין ברכת העפיל טראג, כתב לעיל (סי' ר"ה ס"ק י') שברכתו 'שהכל'.

(שעה"צ ס"ק ח)

והנה"י בסימן תע"ב פשע שפחפיר קנה⁽¹⁷⁾.

17) ויי"ש של פסח [כשאין לו יין ומי רבש], כתב הערוך השלחן (ס"ג) שגם לדעת המחמירים בלאקרין ובעפיל טראג, מי"מ על יי"ש אפשר לעשות קידוש וגם לשתות ממנו ארבע כוסות, משום שגב הוא חמר מדינה, ורבים עושים עליו קידוש גם בשאר ימות השנה. וכתב, שעל כל פנים לא יעשונו חוק מאד, כדי שיזכר לשתות ממנו רוב רביעית.

(ביה"ל ד"ה עד שגמר הקחש)

ומקבץ על אכילת מצה⁽¹⁸⁾.

18) ובטעם הדבר שאינו מברך על אכילת מצה עד לאחר שגמור את הקידוש, ביאר השו"ע הרב (ס"א) שקידוש היום הוא תדיר מברכת על אכילת מצה, כיון שנהגה הוא בכל שבת ויום טוב.

סימן תפד

מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים

(שעה"צ ס"ק א)

דאם יודעים, אין נכון לכתחלה להוציאן, וקרלעיל בסימן רע"ג סעיף ד (וענין קם קשנה קרנה⁽¹⁾).

1) ושם (ס"ק כ) התבאר, שאם השומעים קידוש ממי שכבר יצא ידי חובת קידוש יודעים לקדש בעצמם, יש אומרים שאינם יוצאים ידי חובה כשמעיה, ודעת הפרי חדש שבכל אופן יכול להוציאם ידי חובה, והארצות החיים הסיק, שמעיקר הדין יכול להוציאם ככל אופן, אך לכתחילה כיון שהמוציאם אינו יוצא עכשיו בקידוש והם בקיאים בכך, מצה שיקדשו בעצמם.

צא באר הגולה

הלכות פסח סימן תפג תפד

ידיו עליו *עד שגומר הקדוש, ומברך על אכילת מצה ואוכל, (ד) ואחר-כך אוכל שאר ידקות, ומסלק השלחן (ה) ואומר 'מה נשתנה וכל ההגדה *עד (ו) 'צאל ישראל', (ו) ומברך על המרור ואוכל, ואחר-כך כורך מצה ומרור ואוכל הגה (ז) בלא ברכה. (ח) ובמקומות שנותנים לשמות משקה הנעשה מדבש, שקורין מע"ד, יכול לקח אותו משקה לארבע כוסות אם אין לו יין (מהרי"ל). ויש אומרים שאין עושין קדוש על שאר משקין, (ט) כמו שנתבאר לעיל סימן ע"ב ס"ט. ולי נראה דלענין ארבע כוסות (י) יש לסמוך אמאן דאמר דמקדשין על שאר משקין (יא) אם הוא (ד) חמר-מדינה, כמו שנתבאר לעיל סימן ע"ב:

תפד מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים, ובו סעיף אחר:

א *מאן דבעי לברוכי בתרי או בהלת פתי, (ב) מברך ברישא בביהה ואכיל כל מאי דצריך

א טור חט"ס קרו"ק
טור פתחים

שערי תשובה

התפארת קא וניכא או לעצמי אני מעיל, אף כקיום שמה בתחלה של חברו והנשמה הנקרא, נחמה קודם לפי שניה בעלים של התפארת בתחלה, וכי אמרין ביוה"ט שיהיו מעיאות: אקס כו', שלף מודם לכל אדם, נאמלי הנבר שיש בו משום היגוש סיו קודמין כדאמרינן בפרק ארנוי נשך תירש י"ע מהויה וקידון של מים מניח אחר עוף שחיי קודמין, ע"ש, ואם דענין גופות דף דענין נפשות על אחת פניה ונפחה. ונכ"כ באגרות שמואל על ר"ת ב"ש בעו לגאול ביום קטנה ביד רוח הפואביות, לפי שצעה ברוח"ק שצריך לצאת מתצוות שלשלת מלכות בית-דוד לכך אמר הטואביות כדי שימאן הוא ונקמה הוא ונקמה גולה הויא, ואף האסור לרפות חב"ו כפי ומיקה וכו' צ"ל מי"מ כל שלא נזהר ענין הם כמברך השפקר לכל אדם בעונה להשלים את נפשו ולרבות במצות. וזה ענין יעקב אבינו ע"ה בבכורה ובברכות, לפי שהיה יודע שעשו התסור לעשות הרע והוא אי"צ לזה, והוא היה צריך לזה לשלמות נפשו. וכתב שעדין פ"ש מ"ה מאיר עראמה ו"ל המכות מתקם אחר כך תכסף בישה. שהפונה ש"יכתי' לעשו על פני מעבתי יעקב שלא באו לו בגלל מה שצריך לשלמות עד שהצורך להצות בתחבולות טענין האפשר שנתנה כמו המס, הכניס עצמו בזה לפי ענה שעה לנפוש דהם להחיות עצמו חיי עולם, ולכן תכסהו בנשמה לעשו אשר בידו היה טוב' ומאס פטוב וכתב בר"ע, ע"ש, והדברים צחיקים. מדבש מאתיים. אמנם שהצעה היא שלמה כשהפנות, אם בלחם ונפר איש ושלמה יד' על יד רצוה לחטף ממנו. א"י עמיד לא מברך דנשה גולה מברך. אף ענין יש להספק לפי מ"ש"ל סימן תנה בשם מ"ח"ב רעכ"פ קעת מענה ארכא כחצי שעות, ועיש שהמא מטרקבי"א ביומא גפי ליום הפנים שיש פגיע' בסול, שצ"ע שהביר שהוא מספק בדין ח"ש בקיים הוצות, ולפי"ו י"ל שיקרה כי"א עומד בשל"ו לקום קעת מצה עכ"ס ואין נשאי הקשר לתור לחברו שהוא נגמם כל המצות ויחיה נפשו לא נגמם כלל, אף נראה דאפילו לפי דעת זו צריך טעי ששילבו גורל ואם שוקפה האסור לקום המצות כשלקמה

באר היטב

האקצציה נטלל הסצעה לאפיקוקן קדלעיל סימן חעג וחסה, מ"א, ע"ש: (ג) צאל. אכל והללוך לא יאמר בהתימה להלל לפי שנתקן על הכוס, ועמ"א: (ד) תמר. וכתב המ"א, דאפילו במקום שכל השנה אין רב שנתקם כמ"דבש מ"מ אם כפסח רב שנתקם ממנו נראה חמר-מדינה. וכת"י פתב דאין להקל כ"א אם כקום שרגילך לשמותו כל השנה, ע"ש. לאקרו"ק 1 או עפ"ל-טראניק"ק, אם הוא שנתת רב המון מתר לקח אותו לארבע כוסות אם אין לו מע"ד ויין, עין מ"א. וע"י סימן תעב ס"ק טו טש"ש: לקחת את שלו, וזה דבר שקטנו, אכל במצות אף שא"א לקח סדר הזכות כגון להשלים את נפשו ולרבות במצות. וזה ענין יעקב אבינו ע"ה בבכורה ובברכות, לפי שהיה יודע שעשו התסור לעשות הרע והוא אי"צ לזה, והוא היה צריך לזה לשלמות נפשו. וכתב שעדין פ"ש מ"ה מאיר עראמה ו"ל המכות מתקם אחר כך תכסף בישה. שהפונה ש"יכתי' לעשו על פני מעבתי יעקב שלא באו לו בגלל מה שצריך לשלמות עד שהצורך להצות בתחבולות טענין האפשר שנתנה כמו המס, הכניס עצמו בזה לפי ענה שעה לנפוש דהם להחיות עצמו חיי עולם, ולכן תכסהו בנשמה לעשו אשר בידו היה טוב' ומאס פטוב וכתב בר"ע, ע"ש, והדברים צחיקים. מדבש מאתיים. אמנם שהצעה היא שלמה כשהפנות, אם בלחם ונפר איש ושלמה יד' על יד רצוה לחטף ממנו. א"י עמיד לא מברך דנשה גולה מברך. אף ענין יש להספק לפי מ"ש"ל סימן תנה בשם מ"ח"ב רעכ"פ קעת מענה ארכא כחצי שעות, ועיש שהמא מטרקבי"א ביומא גפי ליום הפנים שיש פגיע' בסול, שצ"ע שהביר שהוא מספק בדין ח"ש בקיים הוצות, ולפי"ו י"ל שיקרה כי"א עומד בשל"ו לקום קעת מצה עכ"ס ואין נשאי הקשר לתור לחברו שהוא נגמם כל המצות ויחיה נפשו לא נגמם כלל, אף נראה דאפילו לפי דעת זו צריך טעי ששילבו גורל ואם שוקפה האסור לקום המצות כשלקמה

בארור הלכה

לדבר קרו"ק: * עד שגומר הקדוש, ומברך על אכילת מצה (18). עין בסדר מאמר-מרדכי ששכרי"ע דברכ"ב וכן בכלל קדוש הוא, ועל"פ מברך ומן ואחר-כך על אכילת מצה: * עד 'צאל ישראל', עין במשנה ברוחה. ולענין חולה שאינו יכול לאכל בידת מצה, כתב בתיר"ד אדם ויכול לומר 'הלה' לכלי על"פ, אכן בברכה 'אשר גאלנו' לא יאמר 'לאכל' מצה ומרור, רק יאמר 'הגיענו הלילה הזה, פן יה' אלהינו יגיענו' וכו': * מאן דבעי וכו'. עין משנה ברוחה. ואין נקמא מצה בכל זה פ"ן לאנשים וכן לנשים, ודגם נשים תיבות בכל התכרים ששך להסדר, כמבאר לעיל

משנה ברורה

ידיו עליו(19). (ס) שכיון שמקדש עליה, מצוה לאתחו בידו כשם שאוחז בפוס שמקדש עליו: (ד) ואחר-כך אוכל שאר ידקות. וזה הכרפס, וטובל במי-מלח או בחמץ. וקדם מצה, כנהוג שאר שנים, אי אפשר לאכל, דהא אסור לטעם קדם קדוש. ולענין ברכה עליהם, תלוי הנבר, באם הוא דבר שממשיך טענת המאכל אין מברך עליהם(20). והוא בא בגלל הסעודה; ואם לאו, מברך עליהם 'בזרא פרי האדמה(21): (ה) ואומר 'מה נשתנה' וכו'. והוא הדין דאומר 'הא לחמא עניא' וכו' עד 'צאל ישראל'. עין במגן-אברהם שכתב ד"הללוך' לא יאמר בהתימה, שנתקנה על הכוס ונקא, והצתיק החי-יעקב את דבריו; אכל בפרי חדש מסיק דנראה יותר שיאמרוהו, וכמו שכתב הדרכי-משה, דאין הכוס מעכב לזה, דהא בבית-העסק אומרים הלל בלא פוס, וכן הסקימו (1) במה אחרונים: (1) ומברך על המרור(22). וטובלו בתרסת. ולענין נטילה שנית כשרוצה לגמר סעודתו, מסיק במאמר-מרדכי דצריך לטל ידיו מדינא, דהא הסיק בהגדה (הגיליא [נדומקא דפסקינו לעיל דצריך לטל ידיו לאכילה אף-על-גב דנטל מתחלה בדין לדבר ששכחולו במשקה, משום דהפסיק באמירת הגדה, והכי נמי דכתתו], אכן אם פון בנטילה ראשונה לגמור סעודתו ולשומר ידיו שלא לטנפם, מסיק שם דאין צריך לטל שנית: (2) בלא ברכה. רוצה לומר, שאין צריך לברך (1) שנית על המצוה, אף-על-גב דהפסיק ברכה באמירת הגדה(23) אחר הברכה ראשונה שברך על המצוה, ואחר-כך גומר הסעודה וכל הסדר בלא פוס ויין: (ח) ובמקומות שנותנים לשמות וכו'. עין לעיל בסימן חסו סעיף ח בהג"ה(24): (ט) כמו שנתבאר לעיל וכו'. רוצה לומר, כמו שהסכים שם בהג"ה דבלי"ה אין לקדש על שאר משקין: (י) יש לסמוך וכו'. כדי שיוכל לעשות הסדר כסדרו ולקום ארבע כוסות: (יא) אם הוא חמר-מדינה(25). ואפילו במקום שכל השנה אין רב שתחת העם במ"דבש ורק כפסח, גס"פן יש להקל ומגור-אברהם ואלהי רבה ושאר אחרונים, דלא כחוק-יעקב(26). ואפשר עוד, (ס) דאם שתחת רב המון לאקרו"ק או עפ"ל-טראניק"ק(26), מתר לקח אותו לארבעה כוסות אם אין לו יין:

א

א (א) מאן דבעי וכו'. משום שאין בהם (ב) מברך ברישא וכו'. הנהו, שמקדש ואומר הגדה, הכל שער הצינן

בית-יוסף: (1) בגר"י-ישע ונהר-שלום, וכן במאמר-מרדכי כתבו לדבר ברור דגם ברכת 'הללוך' אומר אותה בלי פוס, ודלא כמגן-אברהם: (1) הג"ה: (2) פן כתב מגן-אברהם, ודאלהי רבה ותמי-אדם פשהמיקו דבריו לא כתבו בלשון 'ואפשר', והגר"ו בסימן תעב טשעמ שמהמיר פנה(27). ונראה דהכל תלוי לפי שעת הדחק, ועין בפר"מ-גרים שםצד דבקפ"ל-טראניק"ק וכדומה אין פדאי לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס, פי אם על פוס ראשון וכוס ברכת-המיוון: (3) דאם יודיעים, אין נכון לכתתה להוציאן, וקדלעיל בסימן רעג סעיף ד (ועין שם במשנה ברוחה(28)), ובפרט טכא לעקר באמצע הסדר ולהפסיק: תרגום: 1 טשקה מצמת התקרא 'שש' 2 משקה הפוחים. 3 מ"דבש.

